

„Kiskorúak nagy helyzetben” – a gyermekek gyámhatósági meghallgatása

BIRÓ ZSÓFIA

birozso@elte.student.hu

ABSZTRAKT

A gyámhatóság mint közigazgatási hatóság gyámügyi és gyermekvédelmi hatáskörének gyakorlása során számos olyan eljárástípusban hoz döntést, ahol a bizonyítási szakban törvényi kötelezettsége az ügyben érintett kiskorú nyilatkozatának beszerzése, a kiskorú személyes meghallgatása. A jogszabályok adta keretrendszer a gyermekek védelmét, jogaik gyakorlását hivatott szolgálni, ugyanakkor a gyermekkor jellemző fejlődés- és személyiséglektani sajátosságok, továbbá a gyámügyi beavatkozási igénylő helyzetek érzelmi felfokozottsága látszólag a kiskorúak meghallgatása, gyámügyi eljárás alól való mentesítése mellett is szólhatna. Felmerül a kérdés, hogy a kiskorúak meghallgatására vonatkozó általános jogi gyakorlat milyen további tudástartalomból meríthet az egyes – és minden esetben egyedi – ügyek kezelése kapcsán.

Kulcsszavak: meghallgatás, kiskorú, gyámhatóság, keretek, pszichoanalízis

<https://doi.org/10.52092/gvosze.2025.3.4>

BEVEZETÉS

A gyermekkorhoz való társadalmi, jogi és kulturális viszonyulás sohasem volt teljesen egységes; a gyermekeket „kis felnőttként” és esendő, védelemre szoruló lényként egyaránt kezelték a mindenkori társadalmak. A közgondolkodás – a jogalkotás és jogalkalmazás terén is – mindig tükrözte az adott korszak emberképét, társadalmi normarendszerét és tudásstruktúráit. Paradox módon a gyermekkor „felfedezésének” pillanata – amikor a gyermek mint önálló jogalany jelent meg – egybeesett a gyermekbántalmazás felismerésével és annak társadalmi elítélésével (Révész, 2011). Ekkortól jelenik meg a tudatos törekvés arra, hogy a gyermekek speciális védelmet élvezzenek, tekintettel életkori sajátosságaikra és fejlődési szükségleteikre. Korokon, társadalmakon átívelően talán természetes, hogy nem egységes a gyermekkorról alkotott kép, eltér a gyermekekhez való viszonyulás, de érdekes, hogy a kortárs pszichoanalitikusok gondolkodásában is megjelenik ezzel kapcsolatban egyfajta kettősség; míg egyes elméletalkotók a gyermek- és felnőttkor közötti határok elmosódásáról, a gyermekkor erodálódásáról („*uniage*” jelenség) írnak (Révész, 2011), addig mások egyre differenciáltabb életkori kategóriák (pl. „*emerging adulthood*” fogalma, amely a serdülőkor és a felnőttkor közötti átmenet komplexitása) kialakításában látják a megoldást a megfelelő esetkezeléshez (Seiffge-Krenke, 2020). Mindez azt mutatja, hogy a gyermekkor mint fogalom egyszerre statikus és változó (Knight, 2021), a gyermekek sajátos egyéniségek és a meghallgatási helyzetek pedig kontextusfüggők – egy adott gyermekkel, egy konkrét élethelyzetben zajlanak. Erre kell joggyakorlatot építenie a jogalkotónak. Arisztotelész egyik gondolata különösen releváns ennek vonatkozásában, miszerint a tudomány az általánosra vonatkozik, de gyógyítani az egyest kell (Arisztotelész, 2002). Ez a belátás jól érzékelteti azt a feszültséget, amely a normatív keretek és az egyes esetek egyedisége között húzódik.

A KERETEK

A kiskorúak meghallgatására vonatkozóan több nemzetközi és hazai jogszabály bír relevanciával. A *Gyermekegyezmény* 12. cikke deklarálja, hogy a részes államok kötelesek biztosítani a gyermek számára azt a jogot, hogy szabadon kifejezze véleményét minden, őt érintő kérdésben. E véleményét a gyermek életkorára és érettségi szintjére tekintettel, kellő súllyal kell figyelembe venni. Az Egyezmény – mint a tagállamok közötti közös nevező – előírja, hogy az érintett gyermekek számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy bármely bírósági vagy közigazgatási eljárásban véleményüket kinyilváníthassák, álláspontjukat kifejezhessék. A magyar jogrendbe a 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámsági igazgatásról (a továbbiakban: Gyvt.) 128. § (1) bekezdése emeli be főszabályként, hogy a gyámhatósági eljárásban meg kell hallgatni az érintett kiskorút; 14 év alatti gyermek esetén, ha ítéłőképes, 14-18 éves kor közötti gyermek esetén ítéłőképességétől függetlenül. A jogalkotó a meghallgatást a gyámhatóság viszonylatában teszi kötelezettséggé, a kiskorú vonatkozásában mint lehetőség, mint a véleménynyilvánításhoz, részvételhez fűződő jog jelenik meg. A meghallgatás szükségességének és módjának mérlegelésére vonatkozó szempontokat a Gyvt. végrehajtásáról szóló 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet (a továbbiakban: Gyer.) 11. §-a tartalmazza, lehetőséget biztosítva a differenciált, esetalapú megközelítésre. A Gyer. 2. § a) pontja definiálja a kiskorú véleményének figyelembevétele kapcsán irányadó „*ítéłőképeség*” fogalmát is. Leírja, hogy az a kiskorú van ítéłőképesége birtokában, aki „*életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni*”. Ez a definíció első látásra tényszerű, de a (gyógy)pedagógiai-pszichológiai diagnosztika szempontjából elgondolkodtató, hiszen leírja, hogy az ítéłőképeség feltérképezése a meghallgatási helyzetben történik. A helyzet ismeretlensége, bizonytalansága, érzelmi hangsúlyossága mellett a jogalkotó nem vár kevesebbet az ítéłőképeség megállapításáért „cserébe” a kiskorútól, mint hogy legjobb képességei szerint lássa át helyzetét és értse a róla, vele kapcsolatban születendő döntés lényegét.

A HELYZET

A kiskorúak gyámhatóság előtti meghallgatására vonatkozó jogszabályok bizonyos kereteket egyértelműen meghatároznak, azonban léteznek olyan helyzetek és szempontok, amelyek a jog normatív jellegéből adódóan nem szabályozhatóak tételesen. A kiskorúak meghallgatása minden esetben egyedi folyamat, amelyet a résztvevő gyermek személyisége, érzelmi reakciói aktuális pszichés állapota, az eljárás kontextusa, a meghallgatást végző szakember személyes attitűdje, szakmai felkészültsége és pszichológiai érzékenysége egyaránt befolyásol. Bajban lévő gyermeket hallgatva ösztönös reakció lehet a gyermek „megmentésére” irányuló törekvés, vagy a történeti tények mielőbbi megismerésére, az esemény részleteinek sürgető feltárása (Hammarberg, 2011). Mindezek következtében a gyermek olyan tartalmak kifejtésére kényszerülhet, amelyeket még nem tud – adott esetben idő hiányában sem – adekvát módon értelmezni, feldolgozni, verbálisan megfogalmazni. Az érzelmileg megterhelő helyzetekben a szervezet a Cannon-féle vészreakcióval válaszol („üss vagy fuss” reakció), amely fiziológiai szinten a túlélésre optimalizált reakciók beindulását eredményezi. A magas érzelmi arousal-szint következtében alulműködik a prefrontális kéreg, rontva az egyén reflektivitását, belátását, önreflexióját (Allen, Fonagy & Bateman, 2011). Az érdemi, megfelelő súllyal figyelembe vehető nyilatkozat megtételéhez tehát elengedhetetlen szakmai feladat a kiskorú vonatkozásában az arousal-szint optimalizálása, a mentalizációs kapacitást bő-

vító stresszoldás, hiszen ezáltal segíthető a gyermek az átélt események feldolgozásában, a véleménynyilvánításhoz és a részvételhez fűződő jogának gyakorlásában.

KERETEK KÖZÖTT MEGTARTVA

A (gógy)pedagógiai és pszichológiai szakirodalom elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt vizsgálja a keretek, szabályok és határok, valamint az empátia, elfogadás és az odafordulás összefüggéseit. A pszichoanalitikus iskola kezdeteitől fogva foglalkozik a keretek jelentőségével a pszichés folyamatok szerveződésében (Szabó, 2019). A *pszichoanalízis* nem csupán egy pszichoterápiás módszer, hanem egy olyan komplex tudásrendszer, amely filozófiai és kulturális szinten is hozzájárul az emberi lélek működésének megértéséhez. A kortárs pszichoanalitikusok szerint a keret nem csupán a pszichoterápiás folyamat semleges, külső feltétele, hanem a terápiás dinamika szerves része (Gyomlai, 2025). A terápiás keret – amely magában foglalja az időkereteket, a helyszínt, a szerepeket és a szabályokat – konténerfunkcióval bír, vagyis érzelmi és pszichés biztonságot nyújt a kliens számára, lehetővé téve a nehéz, akár tudattalan tartalmak felszínre kerülését és feldolgozását (Sarkadi, 2025).

A kiskorúak gyámhatóság előtt történő meghallgatása – hangsúlyozva, hogy véletlenül sem tévesztendő össze a terápiás helyzettel – párhuzamba állítható az analízis és a szetting viszonyával. A gyámhatósági eljárás során a kiskorúak meghallgatására szigorú szabályok vonatkoznak, amelyek – például a gyermekbarát igazságszolgáltatás elvei – nem csupán elméleti irányelvek, hanem gyakorlati keretként is funkcionálnak. A meghallgatás során a gyámügyi szakügyintéző feladata nem csupán az információgyűjtés, hanem az érzelmi biztonság megteremtése is, amelyhez elengedhetetlen a kerettartás, ami a gyermek védelmét és az eljárás hitelességét, integritását hivatott garantálni. Az analizált, szabadon asszociáló pácienssel analóg módon, a meghallgatási helyzetben lévő gyermek is csak akkor képes megnyilatkozni, saját érzelmeit és élményeit megfogalmazni, ha olyan környezetben van, ahol nem fenyegeti veszély, ahol nem konkrét válaszokat, „perdöntő” bizonyítékokat várnak tőle, hanem teret kap saját szempontjai szerinti elbeszélésre, megmutatkozhat, mint jelenség (B. Erdős, 2014).

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye nem csupán egyes jogokat sorol fel, hanem négy ún. alapvető pillérről épül: a *diszkrimináció tilalma*, a *gyermek mindenek felett álló érdeke*, a *gyermek fejlődéshez való joga*, valamint a *gyermek részvételének joga*. E négy alapelv csak együttesen érvényesülve garantálja a gyermekek jogainak maradéktalan védelmét. Az egyik pillér érvényesülése nem kompenzálhatja a többi hiányát. A gyermekmeghallgatás során tehát nem elegendő pusztán a részvételhez való jog biztosítása, ha közben a részvétel nem az életkorának és fejlettségének megfelelő módon valósul meg. A cél tehát az, hogy a keretrendszer és az empatikus odafordulás egyensúlyának megteremtésével a gyermek valódi szava, kimondott és ki nem mondott szükségletei váljanak hozzáférhetővé a felnőttek – a törvényes képviselők, a gyámhatóság és egyéb segítő szakemberek – számára. A gyermek legfőbb érdeke akkor érvényesülhet, ha az eljárás során nem csupán „meghallgatják”, hanem valóban meghallják őt (Hammarberg, 2011).

IRODALOMJEGYZÉK

- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2011). *Mentalizáció a klinikai gyakorlatban*. Oriold és Társa Kiadó.
- Arisztotelész (2002). *Metafizika*. Lectum Kiadó.
- B. Erdős M. (2014). Veszély és lehetőség. In Csürke J., Vörös V., Osváth P., & Árkovits A. (szerk.). *Mindennapi kríziseink. A lélektani krízis és a krízisintervenció kézikönyve*. (pp. 47–70). Oriold és Társai Kiadó.

- Gyomlai É. (2025). Az analitikus szetting repedései – Az analitikus keret jelentése és jelentősége. *Lélekelemzés*, 20(1), 39–52.
- Hammarberg Th. (2011). A gyermekeknek joguk van ahhoz, hogy meghallgassák őket, a felnőtteknek pedig oda kell figyelniük véleményükre. In Takács I., Csillag F., & Trencsényi L. (szerk.). *Hogyan szeressük a gyermeket? Korczák és magyar gondolkodók írásai*. (pp. 129–141). UNICEF, ELTE Eötvös Kiadó.
- Knight, R. (2021). Reconsidering development in psychoanalysis. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 75(1), 215–232. <https://doi.org/10.1080/00797308.2021.1996123>
- Sarkadi B. (2025). Konfliktus, egyezkedés és kölcsönös változás: keretek a kapcsolatban. *Lélekelemzés*, 20(1), 75–86.
- Seiffge-Krenke, I. (2020). „Emerging adulthood”: Psychoanalytische Konzepte und empirische Befunde zu einer neuen Entwicklungsphase. Diskurs Kindheits- und Jugendforschung / Discourse. *Journal of Childhood and Adolescence Research*, 15(4), 370–384. <https://doi.org/10.3224/diskurs.v15i4.03>
- Szabó D. (2019). August Aichhorn és a deviáns fiatalok. *Imago Budapest*, 3(3), 22–38. URL: https://imagobudapest.hu/wp-content/uploads/2019/11/IB_2019_3sz_pp022-38_SzaboD.pdf Letöltve: 2025.06.28.
- Révész Gy. (2011). A szülő-gyermek kapcsolat árnyoldalai. In Takács I., Csillag F., Trencsényi L. (szerk.). *Hogyan szeressük a gyermeket? Korczák és magyar gondolkodók írásai*. (pp. 161–170).

Jogszabályok

1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról
- 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről